

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНА ПІДГОТОВКА СТАРШОКЛАСНИКІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

A Автори статті актуалізують проблему вдосконалення військово-патріотичної підготовки учнів старших класів в освітньому просторі сучасної української школи відповідно до захисту її національних інтересів. Проведений аналіз компонентів військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи. З метою покращення ефективності військово-патріотичної підготовки учнів старших класів її компоненти розглянуто на основі методологічних підходів. Конкретизовано методологічні підходи до вдосконалення цілісного динамічного процесу навчання учнів 10–11 класів з навчального предмета «Захист України». Розглянуто формування в учнів старших класів системи цінностей, комплексне вивчення змісту навчальної програми та можливість інтеграції з іншими предметами, необхідність акумуляції всіх можливих ресурсів для вдосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: військово-патріотична підготовка; методологічні підходи; учні старших класів; компоненти; готовність учнів

S *Huz Kostyantyn, Kononets Natalia. The military-patriotic training of high school pupils in the educational space.*

The authors determine the problem of updating the forms, methods, means, and approaches in the military-patriotic training of high school pupils in the educational space of the modern Ukrainian school following the need to strengthen the defense capability of our country. It was carried out the analysis of military-patriotic training components of high school pupils in the educational space of Ukrainian school. To improve the effectiveness of military-patriotic training of high school pupils, its components are considered based on methodological approaches. It was specified methodological approaches to improving the dynamic of the learning process in 10–11 grades pupils on the academic subject «Protection of Ukraine». The value system development in pupils is considered through the introduction of the value component of the curriculum of Ukraine within each section. It is proposed a comprehensive study of the curriculum content and the possibility of integration with other subjects. It is highlighted the need to accumulate all possible resources to improve the process of military-patriotic training of high school pupils considering turbulent changes in society and Ukrainian education.

Key words: military-patriotic training; methodological approaches; high school pupils; pupils' readiness

Гуз Костянтин Жоржович, доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти, Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Huz Kostyantyn, Doctor of Pedagogical Sciences, leading researcher of the department of integration of the content of general secondary education, The Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Ukraine

E-mail: konstantin.guz@gmail.com

Кононец Наталія Василівна, докторка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та суспільних наук, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Kononets Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department for Enterprise Economics and Economic Cybernetics, University of Ukoopspilks «Poltava University of Economics and Trade», Ukraine

E-mail: natalkapoltava7476@gmail.com

Актуальність проблеми. Соціально-політична ситуація в світі постійно змінюється і вимагає системного зміцнення обороноздатності нашої країни, захисту її національних інтересів. В умовах збройної агресії проти України роль військово-патріотичної підготовки старшокласників є завданням загальнодержавного значення.

Військово-патріотична підготовка старшокласників потребує оновлення форм, методів, засобів і підходів, виходячи з актуальних духовних потреб і інтересів підростаючого покоління, освітнього рівня та соціально-психологічних особливостей.

Необхідність дослідження проблеми військово-патріотичної підготовки також зумовлена відсутністю чітко організованої оборонно-масової та спортивної роботи за місцем проживання школярів і недоліками впроваджен-

ня в закладах загальної середньої освіти сучасних форм військово-патріотичного виховання молоді, зниженням інтересу молоді до організації і проведення військово-патріотичних заходів у зв'язку з дією таких чинників як телебачення, комп'ютерні ігри тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Ґрунтовний аналіз навчальної програми «Захист України: рівень стандарту» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 04.11.2020 р. № 1377) та низки наукових праць (І. Азаров (2014), І. Бех (2014), Білоцерківець І. (2015), І. Бойко (2013), К. Гуз (2019), О. Марченко (2017), Н. Кононец (2020), Остапенко О. І. (2016), В. Рижиков (2018), В. Ягупов (2000) та ін.) слугує підставою до виокремлення методологічних підходів, які сприятимуть удосконаленню військо-

во-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи у нинішніх освітніх і суспільних реаліях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Покращення військово-патріотичної підготовки старшокласників потребує досконалішої систематизації методологічних підходів, що лежать в її основі.

Мета статті: дослідити й систематизувати методологічні підходи для вдосконалення військово-патріотичної підготовки старшокласників у сучасному освітньому просторі української школи.

Викладення основного матеріалу дослідження. Пошуки шляхів вирішення проблеми підвищення якості військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи наводять на думку знайти методологічні підходи до вдосконалення цього

процесу, який тлумачимо як цілісний динамічний процес навчання учнів 10–11 класів навчального предмета «Захист України», який забезпечується сучасним дидактичним інструментарієм (мета, зміст, дидактичні принципи, форми, методи та засоби навчання й оцінювання його результатів), організаційно-методичними умовами, що спрямовані на формування готовності учнів до захисту України.

Аналізуючи навчальну програму «Захист України: рівень стандарту» для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти, доходимо висновку, що військово-патріотичну підготовку старшокласників в освітньому просторі української школи доцільно розглядати як сукупність таких компонентів: *дидактичний* (військово-навчальний процес), *виховний* (військово-патріотичне виховання), *мотиваційний* (мотивація учнів до служби в лавах української армії) (рис. 1):

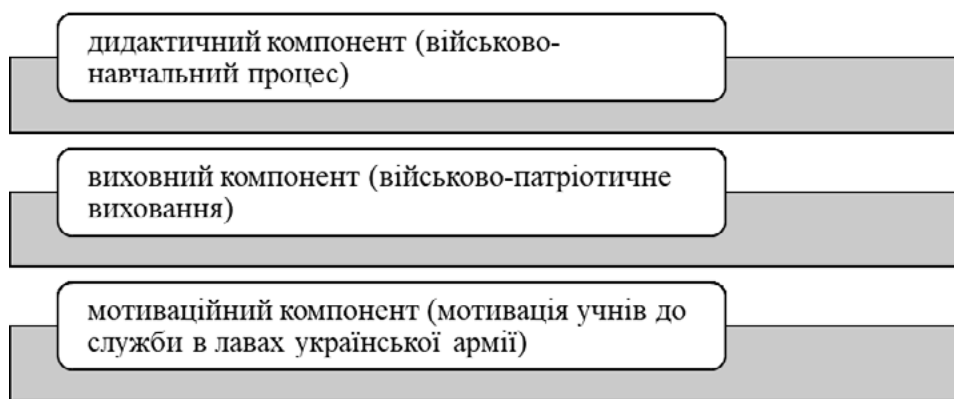

Рис. 1. Компоненти військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи

Із метою покращення ефективності військово-патріотичної підготовки старшокласників доцільно розглянути її компоненти на основі методологічних підходів. Такими підходами, на нашу думку, є: *компетентнісний, аксіологічний, діяльнісний, інтеграційний, системний, модульний і ресурсно-орієнтований*.

Аналіз праць науковців дає змогу констатувати, що основу *компетентнісного підходу* до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи становить прагнення вчителів, які забезпечують реалізацію навчальної програми «Захист України», до реалізації трьох основних завдань [1; 2]:

1) військово-навчальний процес повинен формувати в учнів 10–11 класів якості, необхідні для успішного здійснення захисту України у мирний і воєнний час, готовність до такої діяльності, тобто має формувати ключові компетентності, які необхідні майбутньому захиснику Вітчизни і виокремлені у навчальній програмі – здатність захищати свою країну, маючи у своєму багажі життєво необхідні знання, вміння і навички щодо захисту України та дій в умовах надзвичайних ситуацій;

2) військово-патріотичне виховання як складник освітнього процесу в сучасній українській школі у поєднанні з

мотиваційним компонентом військово-патріотичної підготовки спрямовується педагогічним колективом школи на виховання громадянина-патріота, котрий усвідомлює необхідність і надважливість свого обов'язку щодо захисту України в разі виникнення загрози незалежності та територіальній цілісності держави (що особливо актуально в умовах військової агресії з боку Росії);

3) критерії та показники оцінювання рівня готовності учнів сучасної української школи до захисту своєї країни мають урахувувати перелік компетентностей випускника згідно з державним стандартом і навчальної програми «Захист України», бути окремо визначені та застосовувані в межах часової шкали «початок навчання предмета (10 клас) – кінець навчання предмета (11 клас)»; відображати в кожного учня зростання рівня необхідних компетентностей із захисту України як динамічний рух їх набуття для виконання військової діяльності від «нічого не вмю» – «умію все» – до «прагну більшого».

Аксіологічний підхід до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи полягає у залученні учнів 10–11 класів до теоретичних і прикладних знань про українські цінності, про їх природу, механізми розвитку та способи функціонування, а

також, насамперед, про військово-патріотичні цінності, що характеризують становлення учня як захисника своєї країни, зростання і самовдосконалення особистості сучасного українського патріота [3; 7]. Сутність застосування аксіологічного підходу полягає у формуванні в учнів системи цінностей, як-от: цінність життя, здоров'я і безпеки, цінність миру, цінність кожної особистості, цінність незалежності й свободи для кожного українця, цінність і престижність професії військовослужбовця-захисника своєї держави, визначення відповідних ціннісних орієнтирів (способів поведінки і життя у соціумі, у майбутній сім'ї, професійній діяльності, громадянського обов'язку, заповнених ціннісним смислом) тощо. Реалізується цей підхід введенням ціннісного компонента навчальної програми «Захист України» у межах кожного її розділу.

Діяльнісний підхід до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи зорієнтовує цей процес на урахування того факту, що, поєднуючи всі види діяльності (навчальну, методичну, управлінську, виховну, організаційну, профорієнтаційну тощо), учитель захисту України, як і весь педагогічний колектив має забезпечувати запланований результат (випускник школи, який має високий рівень готовності до захисту своєї держави), що досягається якісним освітнім процесом. Ступінь ефективності, успішності педагогічної діяльності, який ґрунтується на певному фаховому рівні вчителя (педагогічного колективу в цілому), його загальній культурі та практичному досвіді, характеризує педагогічна майстерність, яка проявляється у дидактично доцільній організації військово-навчального процесу та військово-патріотичного виховання, які формують в учнів систему ключових компетентностей і готовність до захисту нашої держави [4; 8].

Інтеграційний підхід до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи забезпечує комплексне вивчення змісту навчальної

програми «Захист України», а також міжпредметні зв'язки з іншими предметами шкільного курсу (наприклад, «Історія України», «Математика», «Природничі науки», «Фізична культура» тощо) [5; 6]. Організація військово-патріотичної підготовки з урахуванням спеціально створених дидактичних, організаційно-методичних умов на основі інтеграції навчання може відбуватися на окремих заняттях (узагальнювальних) з певної теми, декількох тем різних курсів, циклу навчальних предметів або встановлювати взаємозв'язок між циклами, у межах чого здійснюється мотивація до захисту України, служби в лавах української армії, вибору військових професій у майбутньому, стимулювання потенціалу кожного учня, виявлення особистісних ресурсів школярів 10–11 класів для досягнення успіху у процесі військово-навчальної діяльності.

Системний підхід сприяє цілісному погляду на проблеми військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи і дозволяє розглядати цей процес, по-перше, як інваріантний етап початкової військової освіти, що здійснюється під час навчання учнів у школі, а по-друге, – забезпечити єдність і цілісність усіх компонентів змісту шкільної освіти, яка спрямована на формування свідомого громадянина-патріота, з орієнтацією на освіту впродовж усього життя (на що особливо акцентує увагу навчальна програма) та відкриває можливості для проектування функціональної дидактичної моделі військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи, розроблення відповідної дидактичної системи тощо [9; 10].

Модульний підхід до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи зумовлює побудову змісту навчального предмета за модулями (розділами) [10]: 9 розділів першого тематичного плану та 4 розділи другого тематичного плану (рис. 2):

Тематичний план 1
<ul style="list-style-type: none"> • Розділ I. Основи національної безпеки України. • Розділ II. Збройні Сили України на захисті України. • Розділ III. Статути Збройних Сил України. • Розділ IV. Стройова підготовка. • Розділ V. Вогнева підготовка. • Розділ VI. Тактична підготовка. • Розділ VII. Прикладна фізична підготовка. • Розділ VIII. Основи цивільного захисту. • Розділ IX. Домедична допомога

Тематичний план 2
<ul style="list-style-type: none"> • Розділ I. Основи медичних знань і домедичної допомоги. • Розділ II. Основи цивільного захисту. • Розділ III. Міжнародне гуманітарне право про захист цивільного населення. • Розділ IV. Домедична допомога в бойових умовах.

Рис. 2. Зміст навчального предмета «Захист України» за модулями (розділами)

Ресурсно-орієнтований підхід до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи забезпечує акумуляцію всіх можливих ресурсів, які можуть бути використані для вдосконалення цього процесу, врахування турбулентних змін у суспіль-

стві та українській освіті [11; 12]. Доцільним є, згідно з цим підходом, удосконалення дидактико-методичних ресурсів (розроблення нових підручників і навчально-методичних посібників із «Захисту України», створення електронних бібліотек, медіатеки, розроблення спеціальних навчальних

відеофільмів, а також будь-яких цифрових наративів, зміст яких відбиває зміст навчального предмета та сприяє формуванню готовності учнів 10–11 класів до захисту української держави), кадрових ресурсів (підвищення кваліфікації вчителів, проведення навчально-методичних семінарів, вебінарів, практикумів із захисту України, дисемінація педагогічного досвіду, вдосконалення роботи методичних об'єднань учителів тощо), фінансово-економічних ресурсів (за можливості, залучення коштів для покращення матеріально-технічної бази шкіл щодо укомплектування кабінетів тощо), інформаційних ресурсів (створення у школах відповідних інформаційних ресурсів, зміст яких мотивує до служби у лавах української армії, до вибору військових професій, поглибленого вивчення предмета, удосконалення військово-навчального процесу та процесу військово-патріотичного виховання у школі), особистісних ресурсів старшокласників (можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії навчання в процесі військово-патріотичної підготовки, стимулювання учнів до відвідування військово-спортивних гуртків, волонтерської роботи тощо).

Результати дослідження. Отже, методологічними підходами до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи є: компетентнісний, який зумовлює реалізацію трьох основних завдань (військово-навчальний процес повинен формувати в учнів 10–11 класів якості, необхідні для успішного здійснення захисту України у мирний і воєнний час, готовність до такої діяльності, тобто має формувати ключові компетентності, які необхідні майбутньому захиснику Вітчизни і виокремлені у навчальній програмі; військово-патріотичне виховання як складник освітнього процесу в сучасній українській школі у поєднанні з мотиваційним компонентом військово-патріотичної підготовки спрямовується педагогічним колективом школи на виховання громадянина-патріота, котрий усвідомлює необхідність і надважливість свого обов'язку щодо захисту України; критерії та показники оцінювання рівня готовності учнів сучасної української школи до захисту своєї країни мають урахувувати перелік компетентностей випускника згідно з державним стандартом і навчальної програми «Захист України»); аксіологічний, який полягає у залученні учнів 10–11 класів до теоретичних і прикладних знань про українські цінності, про їхню природу, механізми розвитку та способи функціонування, а також, насамперед, про військово-патріотичні цінності, що характеризують становлення учня як захисника своєї країни, зростання і самовдосконалення особистості сучасного українського патріота; діяльнісний, що зорієнтовує цей процес на урахування того факту, що, поєднуючи всі види діяльності (навчальну, методичну, управлінську, виховну, організаційну, профорієнтаційну тощо), учитель захисту України, як і весь педагогічний колектив школи має забезпечувати запланований результат (випускник школи з високим рівнем готовності до захисту своєї держави); ін-

теграційний підхід, що забезпечує комплексне вивчення змісту навчальної програми «Захист України», а також міжпредметні зв'язки з іншими предметами шкільного курсу (наприклад, «Історія України», «Математика», «Природничі науки», «Фізична культура» тощо); системний, який забезпечує цілісний погляд на проблему і відкриває можливість для проектування функціональної дидактичної моделі військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи, розроблення відповідної дидактичної системи; модульний, який зумовлює побудову змісту навчального предмета «Захист України» за модулями (розділами); ресурсно-орієнтований, що забезпечує акумуляцію всіх можливих ресурсів, які можуть бути використані для вдосконалення процесу військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи, урахування турбулентних змін у суспільстві та українській освіті.

Висновки з даного дослідження. Нагальною потребою сьогодення є вдосконалення військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи, яку необхідно розглядати як сукупність таких компонентів: *дидактичний* (військово-навчальний процес), *виховний* (військово-патріотичне виховання), *мотиваційний* (мотивація учнів до служби в лавах української армії). З метою покращення ефективності військово-патріотичної підготовки старшокласників доцільно розглянути її компоненти на основі методологічних підходів: *компетентнісного, аксіологічного, діяльнісного, інтеграційного, системного, модульного і ресурсно-орієнтованого.*

Перспективи подальших розвідок убачаємо у комплексному дослідженні реалізації визначених методологічних підходів до військово-патріотичної підготовки старшокласників в освітньому просторі української школи, а також у розробленні дидактичної системи, що сприятиме вдосконаленню кожного компонента цієї підготовки (дидактичного, виховного та мотиваційного) та досягненню результату – позитивної динаміки у рівнях готовності учнів 10–11 класів до захисту України.

Список використаних джерел

1. Азаров І. С. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх офіцерів збройних сил України. *Наука і освіта*. 2014. № 2. С. 55–59.
2. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
3. Білоцерківцев І. П. Національні традиції військово-патріотичного виховання учнівської молоді України. *Матеріали наук.-практ. семінару, присвяченого Першому чемпіонату України з поліцейського хортингу* / ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін. Київ : Паливода А. В., 2015. С. 5–8.
4. Бойко О. В. Суб'єктно-діяльнісний підхід у формуванні лідерської компетентності військових фахівців. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. Вип. 1. С. 18–25.
5. Гуз К. Ж. Про засоби формування наукової картини світу та образу світу учнів загальноосвітньої школи. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (XXIV КАРІШИНСЬКІ ЧИТАННЯ), м. Полтава, 30–31 трав. 2019 р. / за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава : Астроя, 2019. С. 117–118.
6. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж., Коваленко В. С. Концептуальні основи формування інтегрованих природознавчих курсів у старшій школі. *Імідж сучасного педагога*. 2005. № 9–10. С. 24–27.

7. Марченко О. Аксиологічний підхід до формування освітнього середовища у вищому військовому навчальному закладі. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2017. № 39. С. 149–156.
8. Остапенко О. І. Військово-патріотичного виховання в системі пріоритетів державної політики. *Фізичне виховання в рідній школі*. 2016. № 5 (106). С. 40–43.
9. Рижигов В. С. Теорія та практика системного підходу у професійній підготовці майбутніх офіцерів в умовах реформування військової освіти сьогодення. *Вісник Черкаського університету: педагогічні науки*. 2018. № 18. С. 81–88.
10. Ягупов В. В. Військова дидактика : навч. посіб. Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2000. 400 с.
11. Kononets N., Grynova M., Zhamardiy V., Mamon O., Liulka H. Problems of Implementation of The System of Resource-Based Learning of Future Teachers of Physical Culture. *International Journal of Applied Exercise Physiology (IJAEF)*. 2020. Vol. 9 (12). P. 50–60.
12. Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*. 2020. Vol. 21. No 3. Article 14. P. 199–220.
5. Huz, K. Zh. (2019). Pro zasoby formuvannya naukovoï kartyny svitu ta obrazu svitu uchniv zahalnoosvitnoi shkoly [On the means of forming a scientific picture of the world and the image of the world of secondary school students]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Metodyka navchannia pryrodnychyykh dystsyplin u serednii ta vyshchii shkoli [Methods of teaching natural sciences in secondary and higher school]: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (XXIV KARYSHYNSKI CHYTANNIA)* (pp. 117-118). Poltava: Astraia [in Ukrainian].
6. Ilchenko, V. R., Huz, K. Zh., & Kovalenko, V. S. (2005). Kontseptualni osnovy formuvannya intehrovanykh pryrodnavchyykh kursiv u starshii shkoli [Conceptual bases of formation of integrated natural science courses in high school]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 9-10, 24-27 [in Ukrainian].
7. Marchenko, O. (2017). Aksiolohichniy pidkhdid do formuvannya osvitnoho seredovyscha u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi [Axiological approach to the formation of the educational environment in higher military education]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky [Scientific notes of the department of pedagogy]*, 39, 149-156 [in Ukrainian].
8. Ostapenko, O. I. (2016). Viiskovo-patriotichnoho vykhovannia v systemi priorytetiv derzhavnoi polityky [Military-patriotic education in the system of state policy priorities]. *Fizyczne vykhovannia v ridnii shkoli [Physical education in the native school]*, 5 (106), 40-43 [in Ukrainian].
9. Ryzhykov, V. S. (2018). Teoriia ta praktyka systemnoho pidkhdodu u profesiinii pidhotovtsi maibutnix ofitseriv v umovakh reformuvannia viiskovoi osvity sohodennia [Theory and practice of a systematic approach in the training of future officers in the context of reforming military education today]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: pedahohichni nauky [Bulletin of Cherkasy University: pedagogical sciences]*, 18, 81-88 [in Ukrainian].
10. Yahupov, V. V. (2000). *Viiskova dydaktyka [Military didactics]: navch. posib. Kyiv: Vyd.-polihraf. tsentr "Kyivskiy universytet"* [in Ukrainian].
11. Kononets, N., Grynova, M., Zhamardiy, V., Mamon, O., & Liulka, H. (2020). Problems of Implementation of The System of Resource-Based Learning of Future Teachers of Physical Culture. *International Journal of Applied Exercise Physiology (IJAEF)*, 9 (12), 50-60.
12. Kononets, N., Ilchenko, O., & Mokliak, V. (2020). Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 21, 3, 14, 199-220.

References

1. Azarov, I. S. (2014). Kompetentnisnyi pidkhdid do pidhotovky maibutnix ofitseriv zbroinykh syl Ukrainy [Competence approach to the training of future officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Nauka i osvita [Science and education]*, 2, 55-59 [in Ukrainian].
2. Bekh, I. D., & Chorna, K. I. (2014). *Prohrama ukrainskoho patriotichnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi [Program of Ukrainian patriotic education of children and students]*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Bilotserkivets, I. P. (2015). Natsionalni tradytsii viiskovo-patriotichnoho vykhovannia uchnivskoi molodi Ukrainy [National traditions of military-patriotic education of student youth of Ukraine]. In I. D. Bekh (Ed.), *Materialy nauk.-prakt. seminaru, prysviachenoho Pershomu chempionatu Ukrainy z politseiskoho khortynhu [Materials of scientific-practical. seminar dedicated to the First Championship of Ukraine in police hortng]* (pp. 5-8). Kyiv: Palyvoda A. V. [in Ukrainian].
4. Boiko, O. V. (2013). Sub'iektno-diialnitsnyi pidkhdid u formuvanni liderskoi kompetentnosti viiskovykh fakhivtsiv [Subject-activity approach in the formation of leadership competence of military professionals]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy [Bulletin of the National University of Defense of Ukraine]*, 1, 18-25 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 08.02.2021